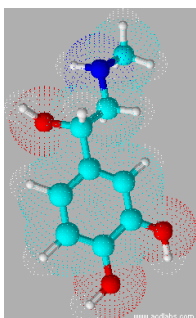
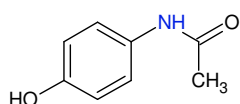

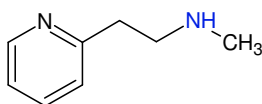
АМИНИ

Амините са изключително разнообразни както по строеж, така и по фармако-биологично действие. Някои сложно построени амини се срещат в растителния свят, напр. **алкалоиди** (резерпин, морфин, никотин, атропин, кониин), в животинския свят – хормони, напр. серотонин, адреналин (*цветният модел вляво*), допамин, тироксин и много други. Стотици синтетични лекарствени вещества, наложени се в медицината, също се отнасят към амините (напр. бетахистин, нифедипин, парацетамол, хлорфенирамин, диазепам и мн. други). Амини са също така и редица витамини (напр. пиридоксин – витамин В₆; тиамин – витамин В₁), антибиотици (напр. тетрациклини) и т. н. Амфетамин и метамфетамин са опасни амини, силно действащи психостимуланти, предизвикващи привикване.

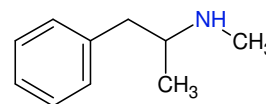

парацетамол

N-ацетил-4-аминофенол

бетахистин

2-(2-метиламиноетил)пиридин

метамфетамин

N-метил-1-фенил-2-пропанамин

Определение. Амините са органични производни на амоняка (NH₃), в чиято молекула един или повече водородни атоми са заменени с въглеродороден остатък. Те имат общи формули R-NH₂, R₂NH или R₃N (R е органичен остатък).

Класификация. Най-общо амините се класифицират по два признака: (1) според вида на въглеродородните остатъци – мастни (алкиламини), ароматни (ариламини) и смесени мастно-ароматни (арилалкиламини); и (2) според броя на въглеродните атоми, свързани с азотния – първични (R-NH₂), вторични (R₂NH), третични (R₃N) амини и четвъртични (кватернèрни) амониеви съединения [R₄N[⊕]]X[⊖]. Ароматни се наричат само тези амини, в които азотният атом е свързан директно с ароматното ядро (както напр. в *анилина*). Ето няколко примери:

- първични амини: CH₃NH₂ (метиламин), C₆H₅-CH₂CH₂NH₂ (2-фенилетиламин), C₆H₅-NH₂ (фениламин, **анилин**);

- вторични амини: $(\text{CH}_3)_2\text{NH}$ (диметиламин), $\text{C}_6\text{H}_5\text{-NH-CH}_3$ (метилфениламин, *N*-метиланилин), $\text{C}_6\text{H}_5\text{-NH-C}_6\text{H}_5$ (дифениламин);
- третични амини: $(\text{CH}_3)_3\text{N}$: (триметиламин), $(\text{C}_2\text{H}_5)_3\text{N}$: (триетиламин).

Ароматни и мастно-ароматни амини:

Задача. Напишете възможните изомерни амини с брутна формула $\text{C}_4\text{H}_{11}\text{N}$ и определете кой от тях е първичен, вторичен или третичен.

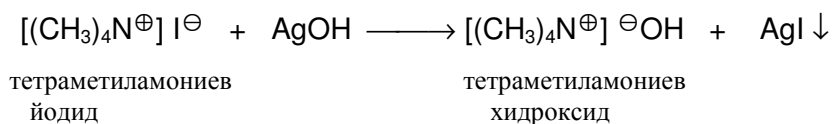
- четвъртични (кватернерни) амониєви съединения:

$[(\text{CH}_3)_4\text{N}^\oplus] \text{X}^\ominus$, където $\text{X} = \text{Cl}, \text{Br}, \text{I}, \text{HSO}_4, \text{OH}$ и др., например:

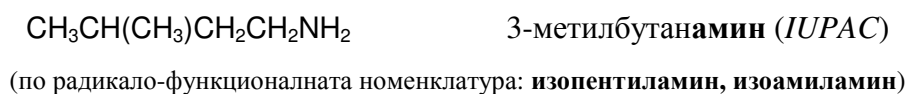
$[(\text{CH}_3)_4\text{N}^\oplus] \text{HSO}_4^\ominus$ – тетраметиламониєв хидрогенсулфат;

$[(\text{C}_2\text{H}_5)_3\text{N-CH}_2\text{C}_6\text{H}_5]^\oplus \text{Cl}^\ominus$ – триетилбензиламониєв хлорид = ТЕВА-Cl.

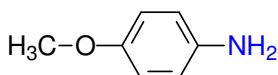
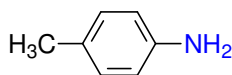
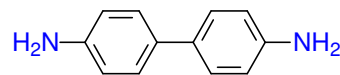
От четвъртичните амониєви халогениди лесно се получават и четвъртични амониєви хидроксида, основи, силни колкото алкалните хидроксида:

Номенклатура. Според систематичната номенклатура (*IUPAC*) след корена, произлизащ от названието на съответния въглеводород, се добавя наставка **-амин**, а в радикало-функционалните наименования (дадени в скоби) след името на остатъка (радикала) се добавя името на функцията, т. е. отново **амин**, напр. метан**амин** (метиламин), етан**амин** (етиламин), 2-пропан**амин** (изопропиламин или 2-пропил**амин**), бензен**амин** (фениламин), 4-толуен**амин** (*p*-толиламин) и т. н. Още един пример:

Редица често използвани амини имат важни тривиални наименования, например:

p-анизидин*p*-толуидин

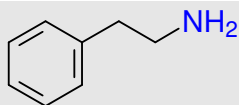
бензидин

Когато има втора, по-старша функционална група, например хидроксилна, аминогрупата се означава с представката *амино-*:

$\text{H}_2\text{N}-\text{CH}_2\text{CH}_2-\text{OH}$ 2-аминоетанол („етаноламин”)¹

$\text{CH}_3-\text{NH}-\text{CH}_2\text{CH}_2-\text{OH}$ 2-(метиламино)етанол или *N*-метил-2-аминоетанол

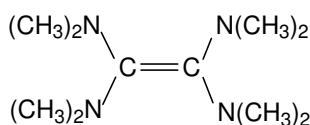
$\text{H}_2\text{N}-\text{CH}_2-\text{COOH}$ аминокетенова киселина (аминооцетна киселина, *глицин*)

Важен за лекарствената химия е **2-фенилетиламинът**, често наричан “фенетиламин”, негови производни са редица биологичноактивни вещества, като амфетамин, допамин и др.

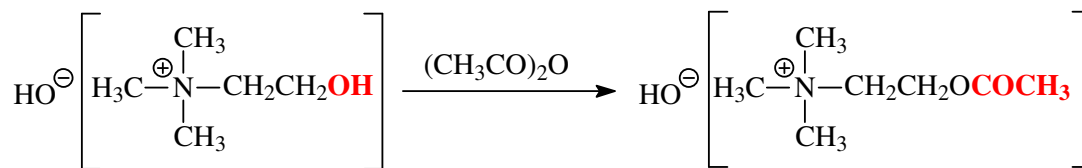
При няколко еднакви по-сложни аминогрупи се използват умножаващите частици *бис*, *трис*, *тетракис* и т. н.:

$(\text{CH}_3)_2\text{N}-\text{C}\equiv\text{C}-\text{N}(\text{CH}_3)_2$ 1,2-бис-(диметиламино)етин

1,1,2,2-тетракис-(диметиламино)етен

А ето и още едно много важно биологичноактивно съединение – *холин*, който е четвъртичен амониев хидроксид. При обработка с оцетен анхидрид се превръща в ацетилхолин:

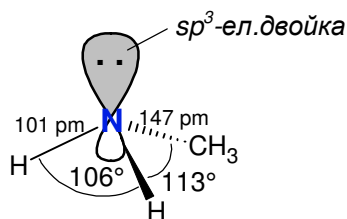
ХОЛИН
триметил-(2-хидроксиетил)-
амониев хидроксид

О-ацетилхолин
(2-ацетоксиетил)триметил-
амониев хидроксид

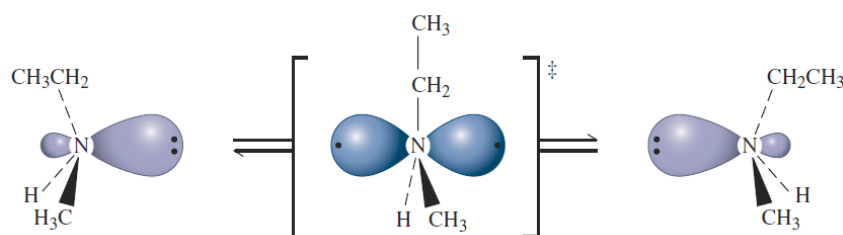
Пространственият и електронен строеж на мастните амини е различен от този на ароматните амини. *Мастните амини* – подобно на амоняка – имат тетрагонален строеж (Фиг. 1), при което азотният атом е в центъра на неправилен тетраедър (sp^3 -хибридизация!), по трите му върха са заместителите при азота (водородни или

¹ Названието е оградено в кавички, тъй като е неправилно от гледна точка на систематичната номенклатура. Подобни технически наименования са възникнали в химическата индустрия.

въглеродни атоми), а към четвъртия е насочена неподделената хибридирана sp^3 -електронна двойка, която обуславя базичните свойства:

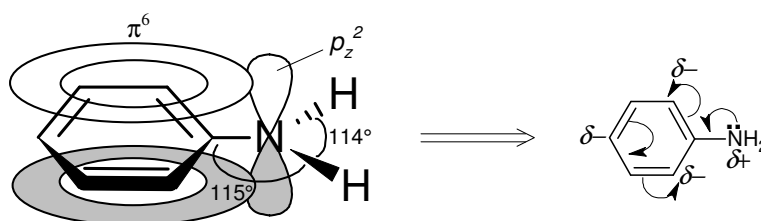
Фиг. 1: Електронен и пространствен строеж на метиламина

Фиг. 2: Обратима инверсия на мастните амини

Поради възможността за равновесно взаимно превръщане на пространствените изомери (енантиомери) един в друг, както е показано на Фиг.2, двете хирални форми на амини с три различни заместители не могат да бъдат изолирани.

Ароматните амини (Фиг. 3) имат почти планарен тригоналн строеж², който ясно може да се илюстрира с молекулата на анилина:

Фиг. 3: Строеж на анилина

Тук азотният атом е в sp^2 -хибридизация³ и свободната му p -електронна двойка участва в $p\pi$ -спрежение с ароматния π -електронен секстет. Опитно определените дължини на химичните връзки в анилина са: C-H 108 pm, C-C 139 pm и C-N 143

² Строежът на анилина се обсъжда и при теорията за ориентирания ефект на заместителите в реакциите на електрофилно заместване (S_E). Там са посочени подробно резонансните (граничните) структури на анилиновата молекула, чрез които се изразява делокализацията на $p\pi$ -спрегнатата система.

³ Строго погледнато при sp^2 -хибридизацията валентният ъгъл трябва да е 120° , следователно посочените във фигурата валентни ъгли 114 - 115° свидетелстват за неидеална копланарност на трите заместителя при азотния атом.

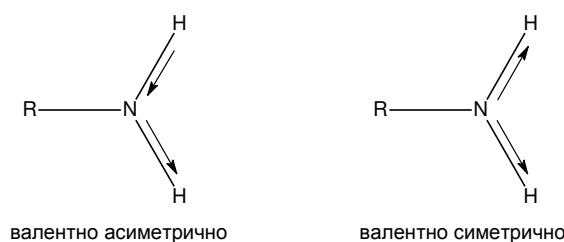
рт. Ако сравним с амоняка, връзката C-N е малко по-къса и това е едно указание, че тя е по-здрава, т. е. частично двойна в резултат на $p\pi$ -спрежението. Поради делокализацията на свободната електронна двойка на азотния атом базичността (основният характер) на ароматните амини е по-слабо изразен.

ФИЗИЧНИ СВОЙСТВА

Метиламинът, етиламинът, диметиламинът и триметиламинът са газове, разтворими във вода и в обичайните органични разтворители (етанол, етер, метиленхлорид и др.). По-висшите са течности (напр. диетиламинът кипи при 55 °С, анилинът – при 184 °С), а най-висшите – твърди вещества. С нарастване на големината на въглеводородните остатъци разтворимостта във вода намалява. По-нисшите амини имат остра неприятна миризма, подобно на миризмата на риба, която обикновено се дължи на диметиламин и триметиламин.

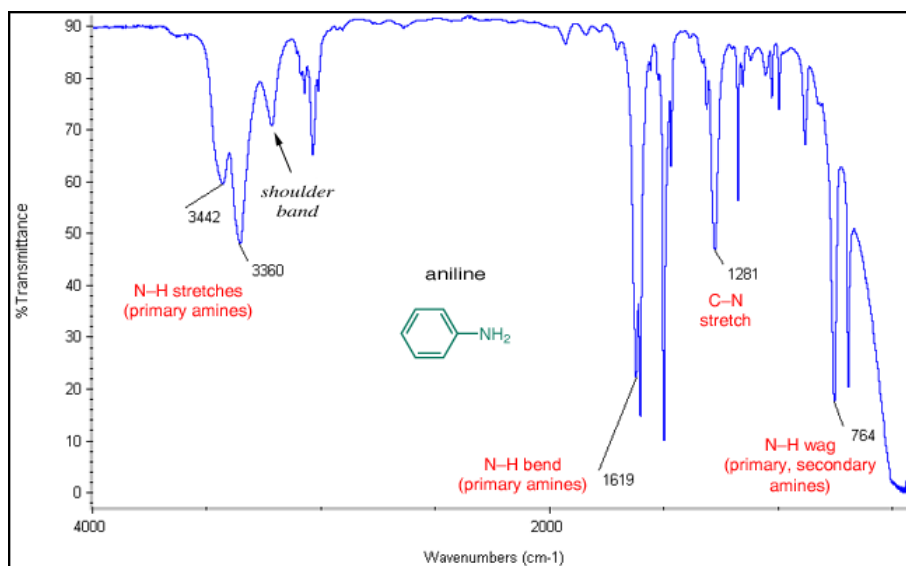
Спектрални отнасяния

Инфрочервени (ИЧ) спектри. Валентните трептения на връзката C-N поглъщат в областта 1020-1290 cm^{-1} . Първичната аминогрупа в R-NH₂ винаги дава **две** ивици (за валентни симетрични и валентни асиметрични трептения – Фиг. 4) при около 3300 cm^{-1} и 3400 cm^{-1} (примерен ИЧ спектър на анилин: Фиг. 5). Вторичната аминогрупа в R₂NH се проявява като **една** ивица за валентното трептение N-H в интервала 3350-3310 cm^{-1} , докато третичните амини нямат поглъщане над 3000 cm^{-1} .

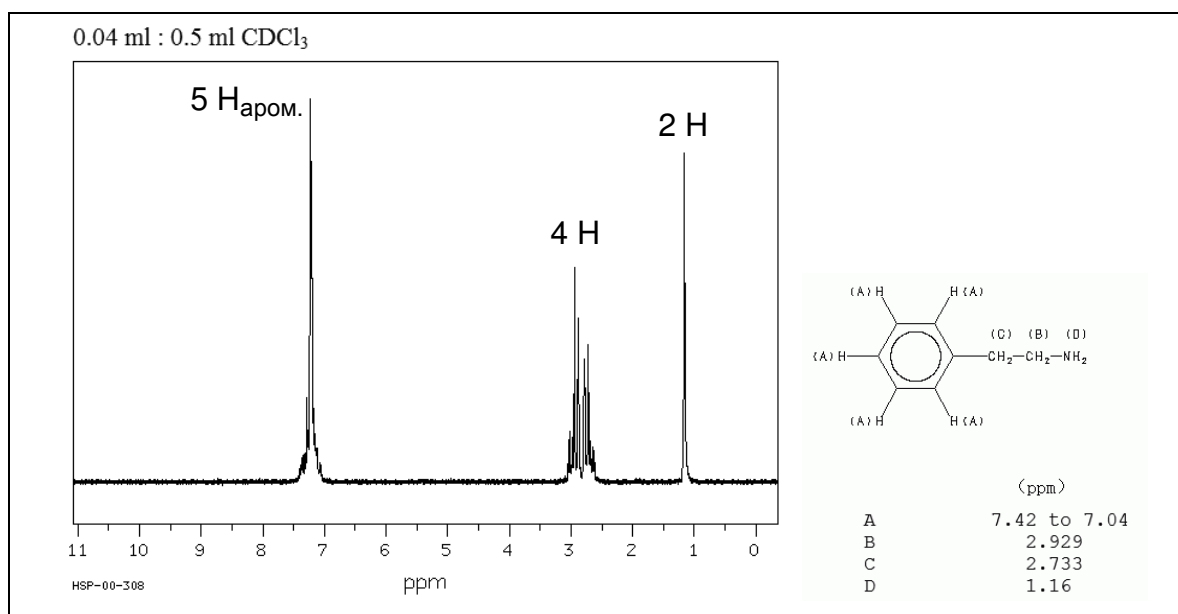
Фиг. 4: Трептения на първичната аминогрупа

Задача. Като използвате подсещащите (английски) надписи върху Фиг. 5, опишете по-подробно тълкуването на ИЧ спектър на анилина така, както обикновено се прави в научните публикации. Описанието започва от високите към ниските стойности на вълновото число.

Фиг. 5: ИЧ спектър на анилин⁴

¹H-ЯМР спектри. Поради бърз обмен на протоните в групите –NH₂ или >NH техният сигнал обикновено е разширен⁵ и често константата на спин-спиново взаимодействие (*J*-константата) не се проявява. Химическото отместване (δ) може да се появи в широк интервал в зависимост от базичността на амина, разтворителя и т. н. Най-лесно тези сигнали за първична или вторична аминогрупа се идентифицират след обмен с тежка вода D₂O, при което се превръщат в –ND₂ или >ND и изчезват от областта на обичайния протонен спектър (¹H-ЯМР).

Фиг. 6: ¹H-ЯМР спектър на 2-фенилетиламин (в CDCl₃)

⁴ Превод от англ.: stretch – валентни, bend – извънравнинни, wag – махални трептения.

⁵ И поради по-специалното спин-спиново взаимодействие с ядрото на азотния атом.

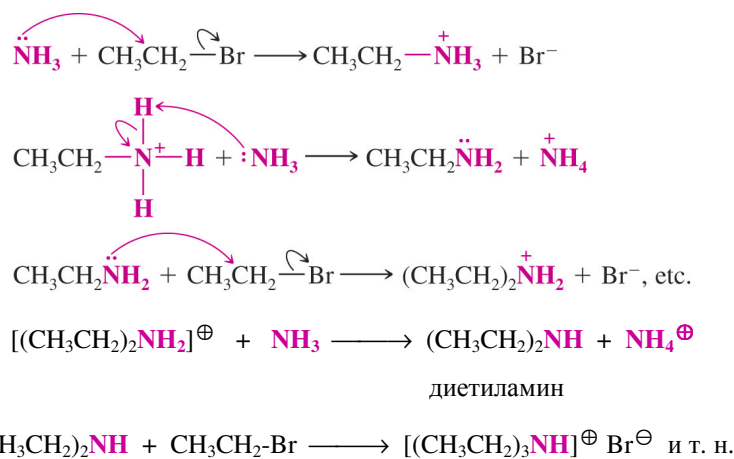
В посочения на Фиг. 6 пример за ^1H -ЯМР спектър ясно се разграничават трите протонни групи – ароматни (около $\delta = 7.3$ м.ч.), метиленови (мултиплет при $\delta = 2.7$ - 3.1 м.ч.) и първичен амин (при $\delta = 1.16$ м.ч.).

МЕТОДИ ЗА ПОЛУЧАВАНЕ

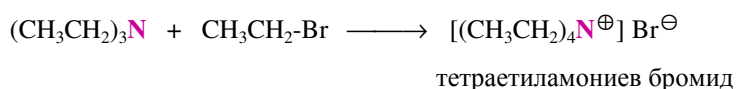
1. **Алкилиране на амоняк.** Халогенопроизводните (R-Hal) взаимодействат с амоняк по механизма на нуклеофилното заместване (S_N); получаващите се амониеви соли се освобождават като бази от излишъка на амоняк или амин. Постепенно се изместват всички водородни атоми от амонячната молекула, а накрая се получава стабилна четвъртична амониева сол, в която вече няма свободна електронна двойка.

Ето конкретен пример с етилбромид:

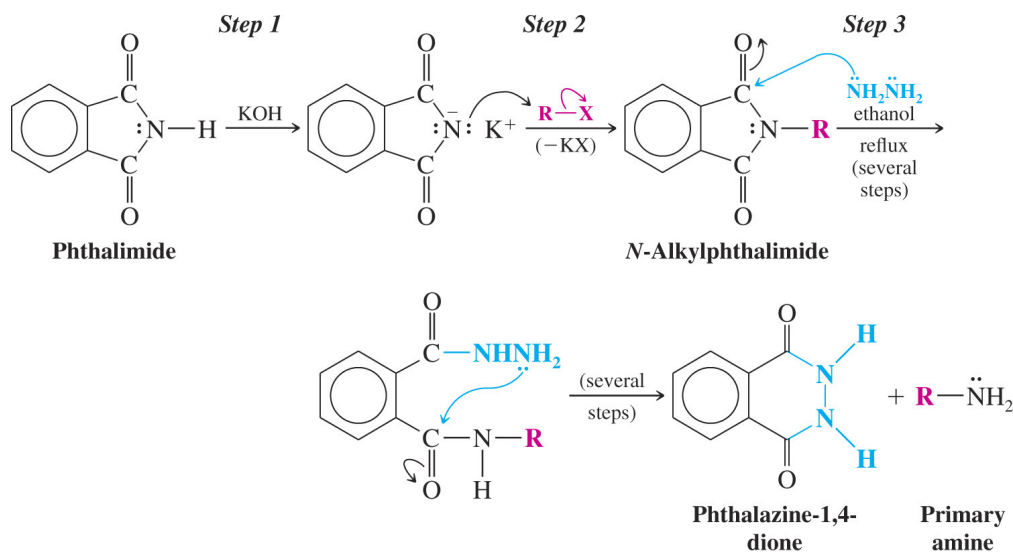
докато се стигне до кватернерна амониева сол:

Трудно е да се насочи реакцията към преобладаване на един или друг от продуктите в получената смес от четири вещества. Логично е, че при излишък на халогенопроизводно ще преобладава четвъртичната амониева сол, а при голям излишък на амоняк – първичният амин.

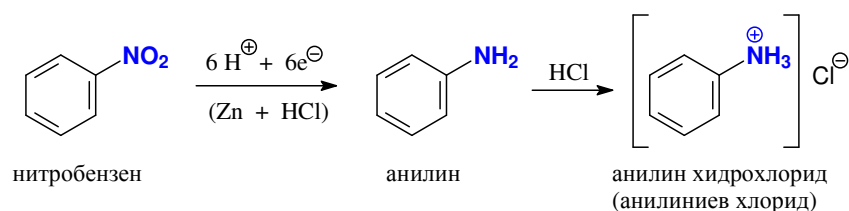
2. **Синтез на Габриел** (Берлин, 1887 г.) – от калиев фталимид и халогенопроизводно (R-X). Анионът на калиевия фталимид е нуклеофил и протича *N*-алкилиране до *N*-алкилфталимид. Последният може да се превърне в **първичен амин** по два начина: (1) чрез киселинна или алкална хидролиза ($\text{H}_2\text{O}/\text{H}^\oplus$ или $\text{H}_2\text{O}/\text{HO}^\ominus$); (2) – чрез

хидразиолиза (с етанолен разтвор на хидразин) при по-меки условия, при което освен аминът $R-NH_2$ се получава и хетероцикленият продукт фталазин-1,4-дион:

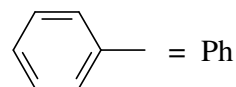
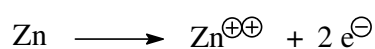

Предимството на метода на Габриел се състои в това, че от алкилхалогенида – за разлика от алкилирането на амоняк по-горе – се получава само първичен амин, а не смес от много продукти.

3. Редукция на нитросъединения. Редукция на нитрогрупата до първична аминогрупа може да се осъществи по няколко начина: (а) с каталитично активиран водород, катализатори Pt, Pd, Ni; (б) с помощта на комплексни метални хидриди, най-често литиевоалуминиев хидрид ($LiAlH_4$); (в) с преходен метал (Zn, Fe, Sn) в присъствие на протонова киселина (солна, оцетна или др.). Примерът, който обикновено се дава, е редукция с цинк и солна киселина:

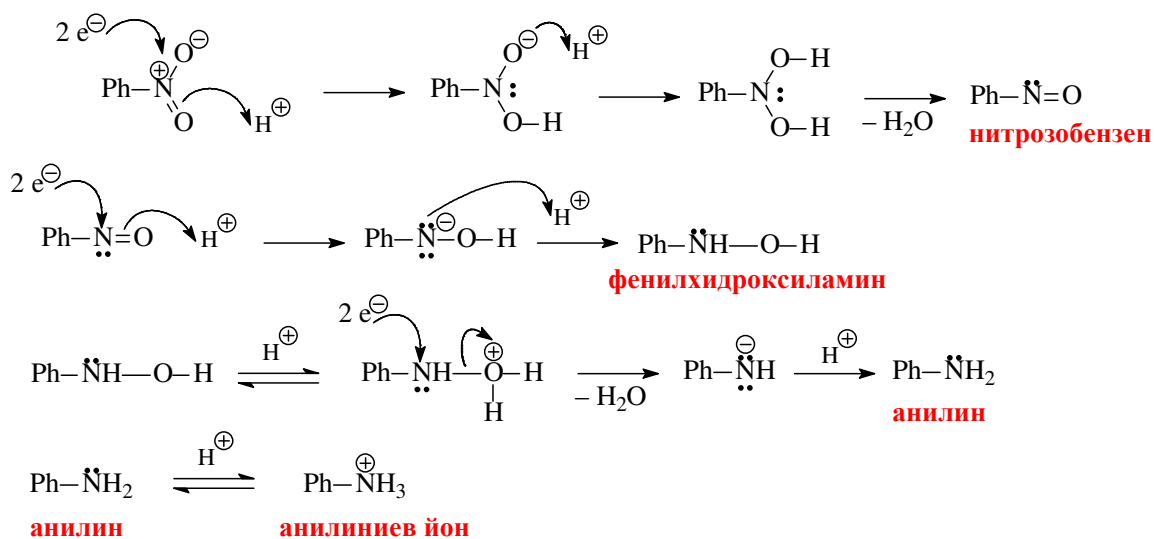

Механизмът на тази реакция, схематично представен по-долу, включва множество последователни етапи с участието на електрони от редутора **Zn** и протони от солната киселина:

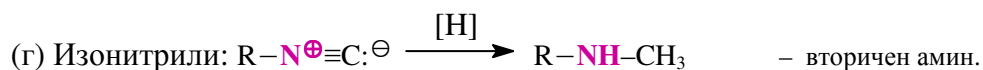
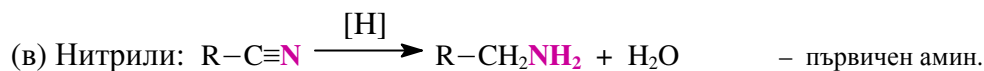
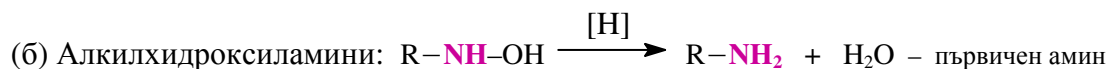
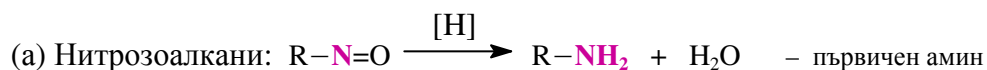

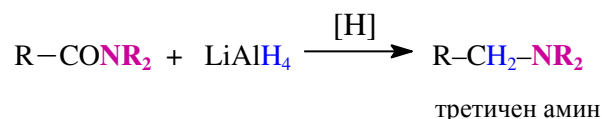
Образуван се последователно продукти с различна окислителна степен на азотния атом: *нитробензен* (ок. степен +5) $\longrightarrow$ *нитрозобензен* (ок. степен +3) $\longrightarrow$ *фенилхидроксиламин* (ок. степен +1) $\longrightarrow$ *анилин* (ок. степен -3).

4. Редукция на други азот-съдържащи съединения:

(д) Киселинни *N,N*-диалкиламида с литиевоалуминиев хидрид:

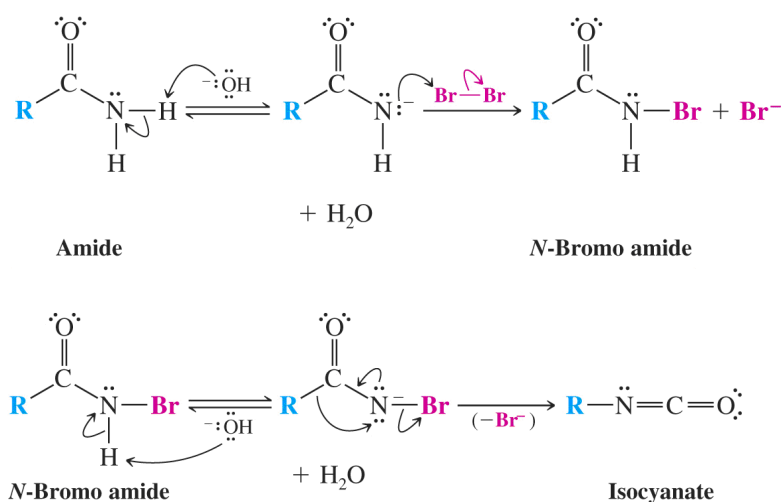

Аугуст Вилхелм фон Хофман

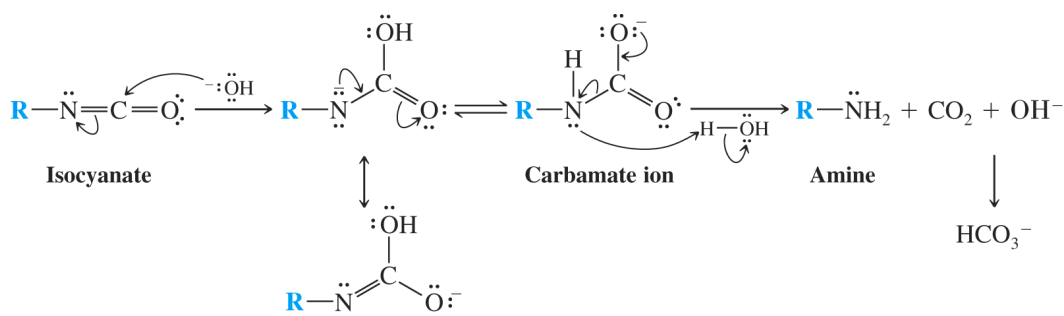
5. Хофманово⁶ разпадане на киселинни амида с **бром** и **натриева основа**. Механизмът на това разпадане на пръв поглед може да изглежда твърде сложен, но е логичен и лесен за разбиране. Нека да го обясним по-подробно. Протоните от NH_2 -групата на амида са слабо киселинни поради влиянието на карбонилна-

⁶ *August Wilhelm von Hofmann* (1818–1892) – велик германски химик с приноси основно върху химията на амините. Работил е 20 год. в Англия по покана на кралица Виктория, след което става професор в Университета на Берлин. Женил се е четири пъти и е имал 11 деца (първите му три съпруги са починали). Основател е на Английското и на Немското химическо дружество и на съответните научни списания.

та група, основата $\text{HO}^\ominus$ откъсва един протон и полученият анион със заряд при азота свързва един бромов атом от молекула Br_2 чрез електрофилна атака. Полученият *N*-бромоамид има още по-силно изразен NH -киселинен характер поради допълнителното въздействие на новосвързания бром (отрицателен индукционен ефект). Това позволява откъсване на още един протон от основата, междинно се получава отново един *N*-анион, който елиминира бромиден йон и след вътрешно-молекулно прегрупиране (посочено с помощта на кривите стрелки) се превръща в стабилното в безводна среда междинно съединение **алкилизоцианат**:

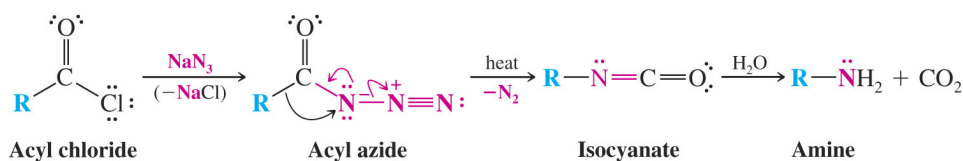

В присъствие на основа обаче и във водната среда на реакцията този иначе стабилен интермедиат лесно се хидролизира до карбаматен йон ($\text{R}-\text{NH}-\text{COO}^\ominus$), който веднага се саморазпада на първичен амин и въгледвуокис, а той с $\text{HO}^\ominus$ дава хидрогенкарбонатен йон ($\text{HCO}_3^\ominus$):

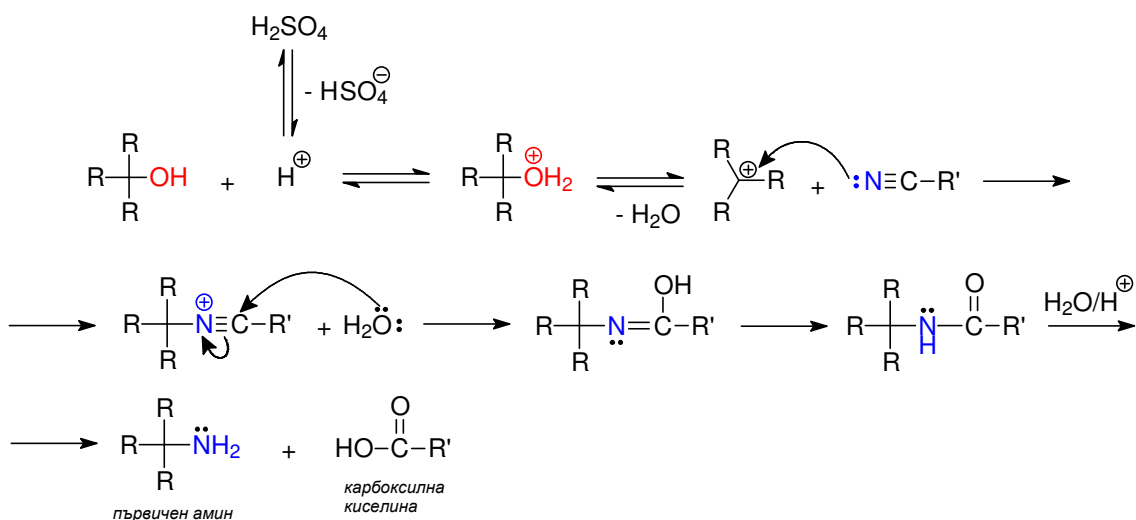
Така в крайна сметка се получава първичен амин с един въглероден атом по-малко, отколкото в изходния киселинен амид, чийто карбонил се отделя накрая като хидрогенкарбонатен йон.

6. От киселинни азиди – Курциусово разпадане:

Механизмът, както се вижда, е сходен с разпадането по Хофман на киселинни амиди. И тук след елиминиране на молекула азот междинно образуваният **ацилазид** се прегрупира до алкилизоцианат ($\text{R}-\text{N}=\text{C}=\text{O}$), който се хидролизира до първичен амин и въглероден диоксид.

7. Реакция на Ritter (1948)⁷. Третичните алкохоли ($\text{R}_3\text{C}-\text{OH}$) и алкените от типа на изобутилена $[(\text{CH}_3)_2\text{C}=\text{CH}_2]$ реагират с алканонитрили в среда от концентрирана сярна киселина.⁸ Третичният алкохол (или алкенът) отначало дава стабилен карбениев йон ($\text{R}_3\text{C}^\oplus$), който се свързва с нуклеофилния азотен атом на нитрила ($\text{R}''-\text{C}\equiv\text{N}:$). Полученият по този начин четвъртичен йон $\text{R}_3\text{C}^\oplus-\text{N}\equiv\text{C}-\text{R}''$ се хидролизира до **първичен амин** ($\text{R}_3\text{C}-\text{NH}_2$) и карбоксилна киселина:

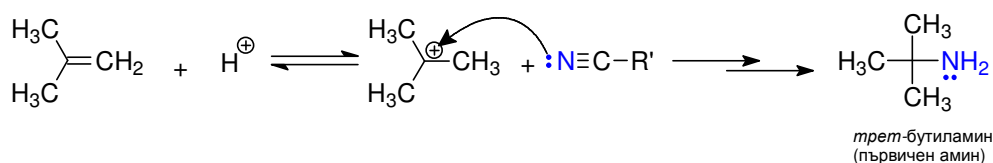
Като изходни освен третични могат да се използват и други алкохоли, които след протониране дават стабилни карбениеви йони, например алилови, бензилови и др. алкохоли.

Задача. Изразете реакцията и механизма ѝ с конкретни изходни вещества, напр. 2-метил-2-бутанол и ацетонитрил. Опитайте и с *p*-метоксибензилов алкохол.

⁷ John J. Ritter – американски химик, Колумбийски университет, Ню Йорк.

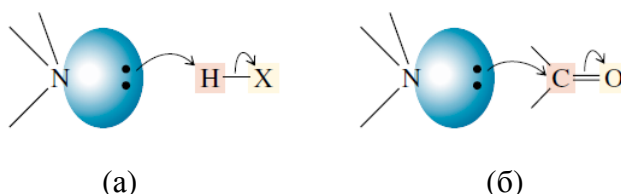
⁸ Виж също: <http://www.organic-chemistry.org/namedreactions/ritter-reaction.shtml>

С изобутилен (2-метилпропен) реакцията започва също с протониране – направо до карбениев йон $[(\text{CH}_3)_3\text{C}^\oplus]$. По-нататък се повтаря посоченият по-горе механизъм:

ХИМИЧНИ СВОЙСТВА

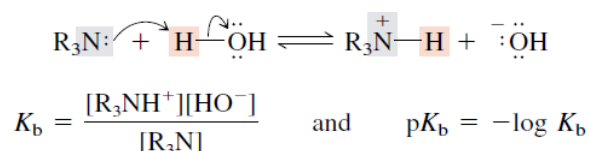
Двете най-важни свойства на амините, на които се основават техните реакции, се дължат на наличието на свободна електронна двойка при азотния атом: **базичност** и **нуклеофилност**. Първото от тези свойства характеризира склонността на амина да свързва протони (Фиг. 7-а), а второто – да атакува положително (или частично положително) зареден въглероден атом (Фиг. 7-б).

Фиг. 7: Базичност (а) и нуклеофилност (б) на амините

Освен това групите $-\text{NH}_2$ в първичните или $>\text{NH}$ във вторичните амини притежават характер на много слаби *протонови* киселини.

1. Базичност (основност). Най-важното химично свойство на амините, дължащо се на свободната електронна двойка при азотния атом, е тяхната базичност. Числена мярка за базичността е отрицателният десетичен логаритъм от равновесната константа (K_b), наречен *базична константа* (pK_b) съгласно следните зависимости:

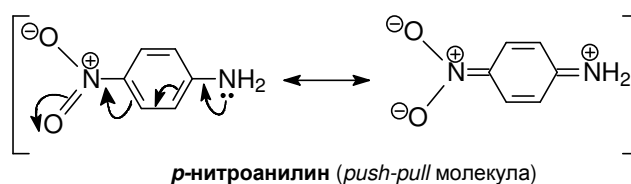
Колкото е по-голяма стойността на pK_b , толкова по-слаба е съответната основа!

Ред на отслабваща базичност:

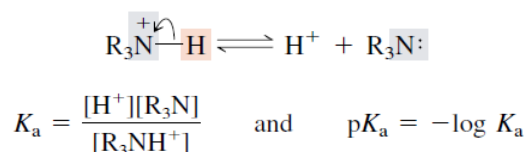
$\xrightarrow{\hspace{10em}}$
 базичността намалява (стойността на pK_b нараства)
 (стойността на pK_a намалява)

Коментар: Вторичните амини са по-силни от първичните, защото двете алкилови групи имат по-силен сумарен $+I$ -ефект и повече увеличават плътността на свободната електронна двойка при азота. Третичните амини, въпреки че имат три алкилови групи и сумарният им $+I$ -ефект е значителен, са по-слаби бази от вторичните поради *пространствена запреченост* при достъпа на протон към свободната електронна двойка на азота. Ароматните амини принципно са по-слаби основи от амоняка и мастните амини, но наличието на един или два алкилови остатъка при азота засилват базичността. Третичните ароматни амини са толкова слаби основи, че въобще трудно дават соли, освен с много силни киселини. Ако в ароматното ядро на *o*- или на *p*-място има електроноакценторна група (с $-M$ -ефект, например нитрогрупа, $-\text{NO}_2$), базичността на азотния атом значително се понижава, тъй като свободната електронна двойка практически е изтеглена към нитрогрупата – т. нар. „*push-pull*” молекулни системи. Подходящ пример е *p*-нитроанилинът ($\text{p}K_b = 13$):

Задача. Изразете резонансния ефект в *p*-метоксианилина с гранични структури и преценете по-силна или по-слаба база ще е той от анилина!

Друг общоприет начин за определяне на базичността на даден амин (R_3N) е *киселинната константа* ($\text{p}K_a$) на съответната спрегната киселина ($\text{R}_3\text{NH}^{\oplus}$), която се дефинира съгласно следните уравнения:

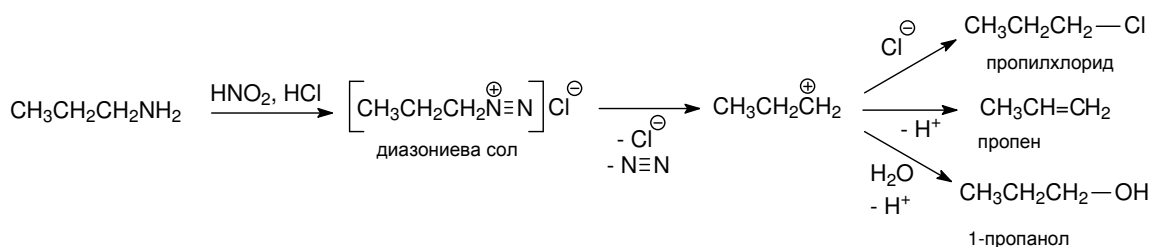

Както е известно от протолитичната теория на Брьонстед и Лоури (Brønsted, Lowry), **колкото по-силна база е аминът, толкова по-слаба е съответната спрегната киселина** (амониевият йон).

Тъй като $K_a \cdot K_b = 10^{-14}$, то сумата $\text{p}K_a + \text{p}K_b = 14$, така че зависимостта между двете константи е много проста: $\text{p}K_a = 14 - \text{p}K_b$. Ето защо висока стойност на $\text{p}K_a$ на даден амониев йон означава по-силно базичен амин. Да илюстрираме това с няколко примера (Таблица 1).

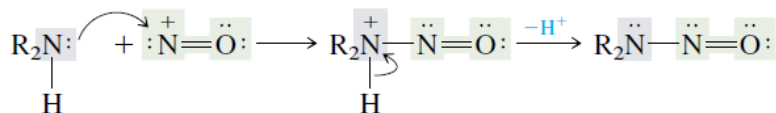
по три пътя. Ако се свърже с хлориден йон ($\text{Cl}^\ominus$), се получава алкилхалогенид (в случая пропилхлорид). Ако се елиминира протон, продукт ще бъде съответният алкен, а ако се присъедини вода, ще се образува алкохол (1-пропанол):

Поведението на първичните амини спрямо азотиста киселина може да се обобщи схематично така:

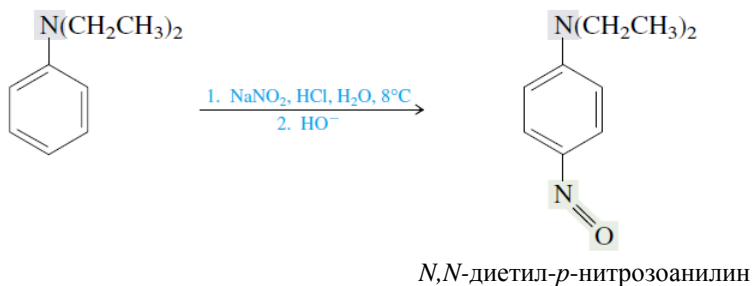
- **първични мастни амини** $\longrightarrow$ ROH + алкен + R-Hal;
- **първични ароматни амини** $\longrightarrow$ *N*-нитрозоамини $\longrightarrow$ диазокиселини $\longrightarrow$ **диазониеве соли** $\longrightarrow$ различни продукти (вж. при **диазониеве соли**).
Диазониевите соли, получени от първични ароматни амини, са значително по-стабилни и са трайни във воден разтвор при температура 0–5 °С.

(б) **Вторични амини** с HNO_2 – получават се *N*-нитрозоамини или т. нар. **нитрозоамини** (те са жълтеникави маслообразни вещества и са силно канцерогенни):

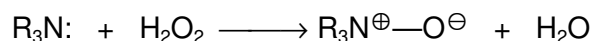

нитрозамин (*N*-нитрозоамин)

(в) **Третични амини** с HNO_2 . Третичните мастни амини не дават дефинирани продукти, докато ароматните – като активирани ароматни системи – позволяват нитрозиране в ароматното ядро (S_E – електрофилно заместване). По този начин лесно се получават съединения като например *N,N*-диетил-*p*-нитрозоанилин и други подобни третични ароматни амини, нитрозирани в ядрото.

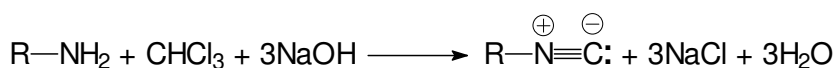

4. **Получаване на *N*-оксиди** (амин-оксиди) – при меко окисление на третични амини с водороден пероксид (H_2O_2) или перокси киселина ($\text{R-CO}_3\text{H}$):

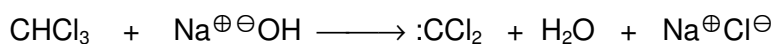

За приложението на тези стабилни оксиди – вж. елиминирани по *Коуп* (т. 10), а също и при свойствата на пиридиновия *N*-оксид (в темата „Пиридин”).

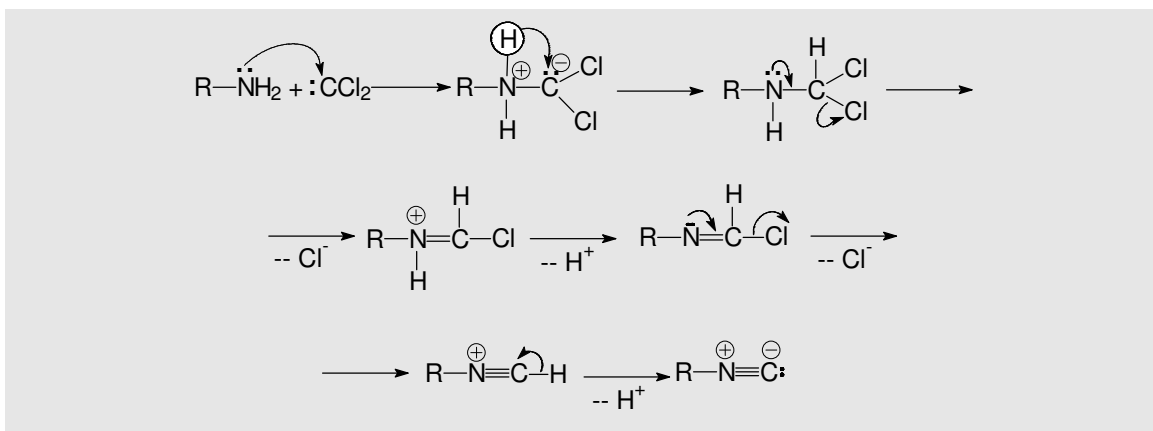
5. Изонитрилна реакция – първичните амини реагират с хлороформ в присъствие на натриева основа във водна среда. Сумарното уравнение на реакцията е:

Механизъм: в условията на реакцията се генерира **дихлорокарбен** ($:\text{CCl}_2$), познат вече от реакцията на *Раймер-Тийман*, един изключително реактивоспособен електрофил:

Дихлорокарбенът приема електронна двойка от азотния атом на амина (електрофилно присъединяване) и по-нататък – след две последователни елиминирания на хлороводород – се стига до крайния продукт **изонитрил** (R—NC), вещество с много силна отвратителна миризма⁹:

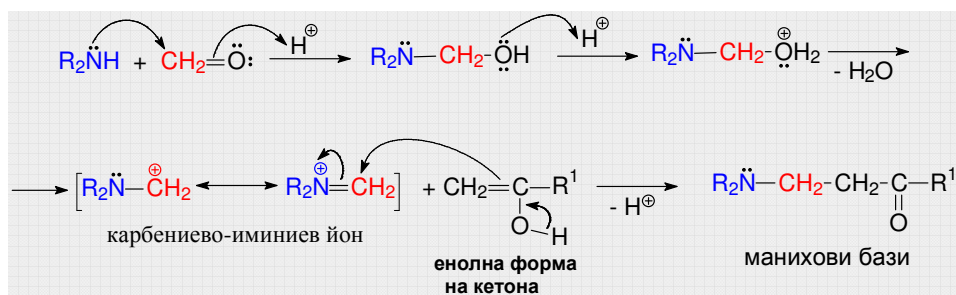

Реакцията се използва за органолептично доказване на първична аминогрупа.

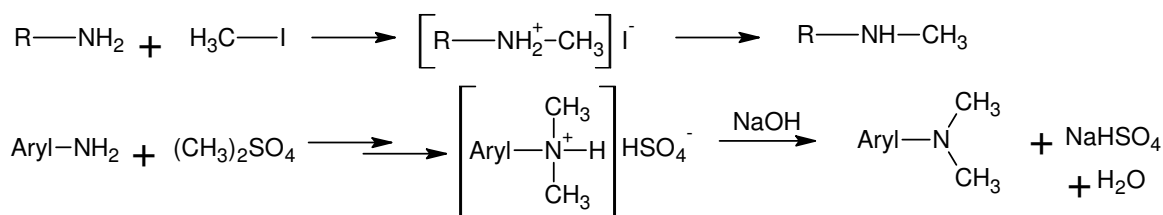
6. Реакция на Маних — получаване на β -аминокетони чрез трикомпонентна реакция между вторичен амин (обикновено като хидрохлорид), алдехид (най-често формалдехид) и енолизиращ се кетон:

⁹ Миризмата е неопишуема. Не че е безбожно далеч отвъд всички предполагаеми степени на смрад, до които тя се доближава, но и не прилича на нещо, което някога сте мирисали, а вашият мозък, който разбира се е отвратен до краен предел, безуспешно се стреми да я дефинира. <http://ochemist.losttribesource.org/curious.htm>

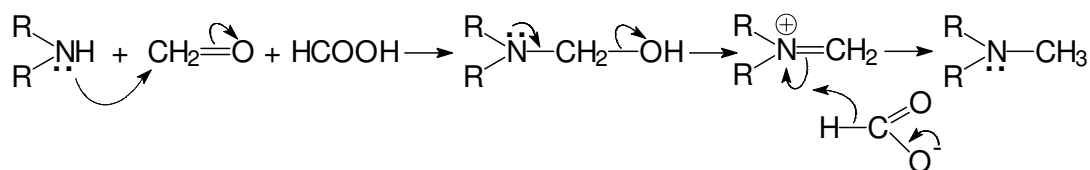

7. N-Алкилиране. Първични и вторични амини се алкилират удобно с алкилхалогениди (R-X) или с диалкилсулфати – реакцията е нуклеофилно заместване:

Във втория случай – ароматните амини могат да се метилират последователно два пъти с по един еквивалент диметилсулфат (обикновено се оползотворява само по една метилова група от молекула диметилсулфат) и след добавяне на основа се освобождава съответната база *N,N*-диалкиламин.

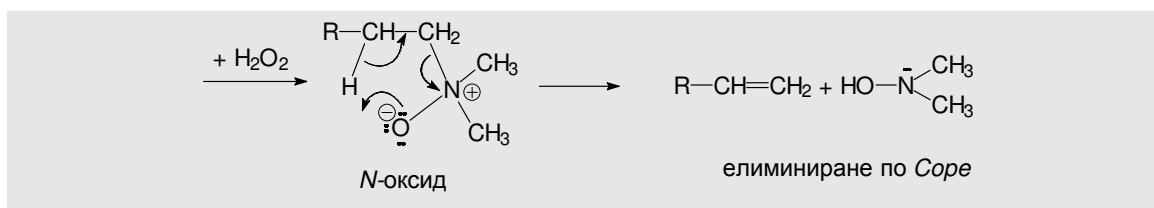
8. Редуктивно алкилиране по Лойкарт-Валлах (*Leukart-Wallach*). Вторичен амин участва в трикомпонентна реакция с формалдехид и мравчена киселина. Първият стадий е нуклеофилно присъединяване към карбонилната група (вж. при алдехиди и кетони). Получаващият се карбениево-иминиев йон лесно се редуцира от формиатния йон чрез присъединяване на хидриден йон към въглеродния атом, както е показано на следната схема:

Това е широко използван, много чисто протичащ, метод за *N*-метилиране на алкалоиди или други природни съединения с вторична аминогрупа.

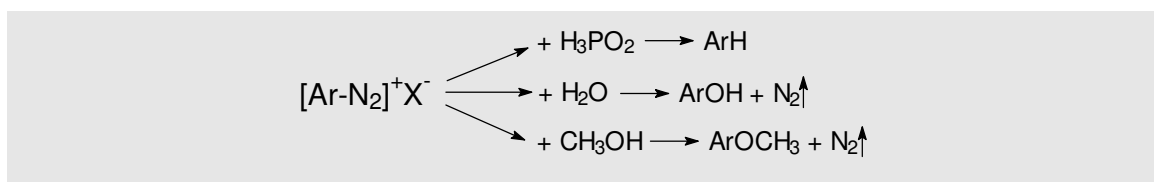
9. N-Ацилиране – амини взаимодействат с ацилхалогениди или с киселинни анхидриди. Половината от амина се изразходва за свързване на отделящия се хлороводород:

Както се вижда от схемата, междинно се преминава през преходно състояние с цикличен (синхронен) електронен пренос и в резултат на преразпределението на електроните се формират крайните продукти.

11. Диазониеви соли. Първичните ароматни амини с азотиста киселина при охлаждане дават т. нар. *дiazониеви соли*, които са стабилни във воден разтвор при температури под 5 °C. Те намират широко синтетично приложение за премахване на diaзониевата група (до Ar-H), превръщане във феноли (до Ar-OH) или във фенолни етери (напр. Ar-OCH₃):

Реакцията на Зандмайер при diaзониевите соли също дава широки и разнообразни възможности и е много важна за органичния синтез. На получаването и свойствата на diaзониевите соли е посветена отделна тема от учебната програма: „Азо-, хидразо-, diaзо-съединения и diaзониеви соли”.

(версия 1.3.1)

Последна редакция: 16.07.2013 г.